

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

CAZUL HOKKANEN *contra* FINLANDEI

Cererea nr. 19823/92

Hotărâre
23 septembrie 1994

În cauza Hokkanen c. Finlandei¹,
Curtea europeană a Drepturilor Omului, constituită, în conformitate cu articolul 43 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale („Convenția”) și cu clauzele pertinente ale regulamentului său, într-o cameră alcătuită din următorii judecători:

Dnii R. Ryssdal, *președinte*,
Thór Vilhjálmsson,
C. Russo,
J. De Meyer,
I. Foighel,
R. Pekkanen,
J.M. Morenilla,
J. Makarczyk,
K. Jungwiert,
precum și Dnii M.-A. Eissen, *grefir*, și H. Petzold, *grefier adjunct*,

După ce a deliberat în camera de consiliu la 25 martie și la 24 august 1994,

Pronunță prezenta hotărâre, adoptată la această ultimă dată:

PROCEDURA

1. Cauza a fost deferită Curții de către Comisia europeană a Drepturilor Omului („Comisia”) la 9 decembrie 1993, în termenul de trei luni prevăzut de articolele 32 § 1 și 47 din Convenție. La originea cauzei se află o cerere (nr. 19823/92) îndreptată împotriva Republicii Finlandeze, introdusă la Comisie la 10 aprilie 1992 de către cetățeanul acestui Stat, Dl Teuvo Hokkanen, în virtutea articolului 25, în numele său și al fiicei sale, Dra Sini Hokkanen, de asemenea finlandeză. Cererea totuși a fost declarată inadmisibilă în ceea ce o privește pe Sini (paragraful 50 de mai jos).

Cererea Comisiei face trimitere la articolele 44 și 48 precum și la declarația Finlandei prin care este recunoscută jurisdicția obligatorie a Curții (articolul 46)². Cererea Comisiei are drept scop obținerea unei decizii asupra punctului de a ști dacă faptele expuse în cauză prezintă o încălcare din partea Statului reclamat a exigențelor articolelor 6 § 1, 8 și 13 din Convenție și 5 din Protocolul nr. 7.

¹ Cazul poartă numărul 50/1993/445/527. Primele două cifre indică poziția cazului pe lista cazurilor transmise Curții în anul corespunzător (a doua cifră). Ultimele două numere indică poziția cazului transmis Curții de la crearea sa și pe lista cererilor inițiale corespunzătoare la Comisie

² Declarația este datată cu 10 mai 1990, care este de asemenea data ratificării Convenției de către Finlanda.

2. Răspunzând invitației prevăzute în articolul 33 § 3 d) din regulament, reclamantul și-a manifestat dorința de a participa la procesul și a desemnat un reprezentant (articolul 30).

3. Camera constituită îi includea cu drepturi depline, pe Dl R. Pekkanen, judecător ales cu cetățenie finlandeză (articolul 43 al Convenției), și Dl R. Ryssdal, președintele Curții (articolul 21 § 3 b) din regulament). La 7 ianuarie 1994, acesta a desemnat prin tragere la sorți numele celorlalți șapte membri: Dnii Thór Vilhjálmsson, C. Russo, J. De Meyer, I. Foighel, J.M. Morenilla, J. Makarczyk și K. Jungwiert, în prezența grefierului (articolele 43 *in fine* din Convenție și 21 § 4 din regulament).

4. În calitate de președinte al camerei (articolul 21 § 5 din regulament), Dl Ryssdal a consultat, prin intermediul grefierului, agentul Guvernului Finlandei („Guvernul”), avocatul reclamantului și delegatul Comisiei cu privire la organizarea procedurii (articolele 37 § 1 și 38). În conformitate cu ordonanța emisă în consecință la 26 ianuarie 1994, grefierul a primit memoriul reclamantului, iar la 21 februarie 1994 cel al Guvernului. La 18 martie, secretarul Comisiei a indicat că delegatul nu intenționează să răspundă în scris.

5. La 22 februarie 1994, fiind sesizat cu o cerere de către Sini și bunicii de pe linia maternă, Dl Reino și Dna Sinikka Nick, președintele, după ce a consultat în aceeași zi camera, a autorizat Dl și Dna Nick, dar nu și pe Sini Hokkanen, să prezinte observații scrise (articolul 37 § 2 din regulament) cu privire la faptele pe care ei le considerau inexact expuse în raportul Comisiei din 22 octombrie 1993. La 8 martie, grefierul a primit observațiile lor.

6. La date diferite cuprinse între 17 februarie și 16 martie 1994, Comisia a elaborat diverse documente, după cum a invitat-o grefierul urmând instrucțiunile președintelui.

7. În conformitate cu decizia președintelui, dezbaterile s-au desfășurat în public la 21 martie 1994, la Palatul Drepturilor Omului de la Strasbourg. În prealabil, Curtea a avut o reuniune de pregătire.

S-au prezentat:

- *pentru Guvern*
Dnii T. Grönberg, ambasador, director general
pentru Afaceri juridice,
Ministerul Afacerilor externe *agent,*
A.Kosonen, consilier juridic,
Ministerul Afacerilor externe, *coagent,*
M. Helin, consilier în problemele legislației,
ministerul Justiției, *consilier,*
- *pentru Comisie*
Dna J. Liddy, *delegat,*
- *pentru reclamant*
Dnii H. Salo, avocat, *consilier,*
J. Kortteinen, avocat,
A. Rosas, profesor de drept la Åbo Akademi, *consilieri.*

Curtea a audiat declarațiile făcute de Dna Liddy, Dnii Salo, Rosas și Grönberg, precum și răspunsul lor la întrebările sale.

ÎN FAPT

I. CIRCUMSTANȚELE SPEȚEI

A. Evenimentele care au generat prima serie de proceduri relative la custodie

8. Dl Hokkanen, cetățean finlandez născut în 1953, locuiește la Tuusula.

El are o fiică, Sini, născută în septembrie 1983. În rezultatul decesului, în aprilie 1985, a Dnei Tuula Hokkanen (mama copilului, cu care reclamantul fusese căsătorit din 11 iunie 1983), Sini a fost îngrijită de către bunicii pe linie maternă, Dl Reino și Dna Snikka Nick („bunicii”). După spusele reclamantului, el acceptase această soluție ca un aranjament provizoriu care i-ar permite să rezolve unele probleme ca rezultat al decesului soției sale, inclusiv reorganizarea activităților sale de fermier.

La finele anului 1985, bunicii au informat reclamantul că ei nu intenționează s-o întoarcă pe Sini. În scopul reconcilierii Dlui Hokkanen cu bunicii au fost întreprinse tentative la care a participat consiliul social (*sosiaalilautakunta, socialnämnden*) din Tuusula, dar în van.

9. La 2 mai 1986, prefectura (*lääninhallitus, länsstyrelsen*) din Uusimaa, în calitate de executor șef (*ulosotonhaltija, överexekutor*) competent (paragraful 44 de mai jos), a respins cererea Dlui Hokkanen care viza restituirea lui Sini, în aplicarea articolului 8 § 2 din legea din 1975 cu privire la executarea deciziilor relative la custodia copiilor și la dreptul de vizită a lor (*laki 523/75 lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun päätöksen täytäntöönpanosta, lag 523/75 om verkställighet av beslut som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt* – „legea din 1975”). Ea a menționat că reclamantul a fost de acord cu aranjamentul care o lăsa pe Sini în grija bunicii. Ținând cont de timpul petrecut cu bunicii și contactele foarte puține cu el, reîntoarcerea fiicei putea fi împotriva intereselor copilului; ea a ordonat în consecință celor două părți să sesizeze tribunalul de circumscripție (*kihlakunnanoikeus, häradsrätten*) din Tuusula pentru ca el să se pronunțe în privința custodiei copilului, ceea ce a și fost făcut.

B. Prima serie de proceduri relative la custodie

1. Procedura în fața tribunalului de circumscripție

10. După o audiere, la 16 iulie 1986, tribunalul de circumscripție a decis provizoriu ca Sini să locuiască la bunici; de asemenea el a acordat Dlui Hokkanen un drept de vizită: Sini urma să stea la el un sfârșit de săptămână din patru și, începând cu 8 august 1986, o săptămână din patru.

11. La 30 septembrie 1986, prefectura a ordonat bunicii să respecte dreptul de vizită al reclamantului, sub pedeapsa unei amenzi administrative (*uhkasakko, vite*) de 2 000 mărci finlandeze fiecăruia. Cu toate acestea, ei nu s-au supus.

12. La 31 octombrie 1986, tribunalul de circumscripție a avut o nouă audiere. El a amânat cauza și a acordat din nou reclamantului un drept de vizită provizoriu: începând cu 5 noiembrie, el putea vizita fiica la bunici timp de două ore în fiecare miercuri și șase ore în fiecare duminică apoi, începând cu 1 decembrie, ea trebuie să-l viziteze, la aceleași date și pentru aceeași durată, la domiciliul lui. Bunicii au refuzat să se conforme acestor modalități.

13. La 21 ianuarie 1987, prefectura a respins cererea Dlui Hokkanen privind executarea forțată a dreptului de vizită acordat de tribunalul de circumscripție la 16 iulie 1986. Ea a menționat că tribunalul, în decizia sa din 31 octombrie 1986, modificase acest drept. Ea

considera deci că decizia sa din 30 septembrie 1986, conform căreia bunicii erau pasibili de amenzi în cazul în care nu ar fi respectat ordonanța relativă la dreptul de vizită (paragraful 11 de mai sus), nu mai era în vigoare.

14. La 26 ianuarie 1987, tribunalul de circumscripție a confirmat că custodia îi aparținea reclamantului și a ordonat ca Sini să-i fie restituită. El a ținut cont, printre altele, de un raport din 22 ianuarie 1987 al centrului de îndrumare a copiilor (*kasvatusneuvola, uppfostringsrådgivningen* – „centrul”) din Uusimaa central.

15. La 10 martie 1987, prefectura a ordonat bunicilor, sub pedeapsa unei amenzi de 8 000 mărci pentru fiecare, de a se conforma hotărârii tribunalului de circumscripție din 26 ianuarie. Bunicii au continuat să nu se supună.

2. Sesizarea curții de apel de către bunici și măsurile luate de prefectură

16. La 6 mai 1987, fiind sesizată de bunici, curtea de apel (*hovioikeus, hovrätten*) din Helsinki a confirmat hotărârea tribunalului de circumscripție din 26 ianuarie. La 23 iunie, ea a refuzat recursul lor împotriva deciziei prefecturii din 10 martie.

17. La 7 mai 1987, prefectura din nou a ordonat buncilor să o restituie pe Sini Dui Hokkanen în timp de o săptămână și să plătească fiecare câte 2 000 mărci suplimentar la amenzile la care fusesse condamnați anterior. Dacă ei nu o vor restitui pe Sini tatălui său, prefectura va ordona executorului să procedeze la executare forțată.

3. Recursul bunicilor în fața Curții supreme

18. La 30 iulie 1987, Curtea supremă (*korkein oikeus, högsta domstolen*) a autorizat bunicii să o sesizeze cu un recurs împotriva hotărârilor curții de apel din 6 mai și 23 iunie 1987. Ea a ordonat amânarea executării lor sau, ca măsură alternativă, suspendarea lor (paragraful 16 de mai sus).

În două hotărâri separate, din 17 mai 1988, Curtea supremă a respins recursul și a permis amânarea executării celor două decizii.

19. Bunicii au invitat consiliul social să determine dacă executarea hotărârilor Curții supreme serveau intereselor lui Sini. Consiliul a făcut referire la direcția națională pentru protecție socială (*sosiaalihallitus, socialstyrelsen*).

Concomitent, ei au rugat Curtea supremă să suspende executarea hotărârilor sale din 17 mai 1988 și de a le amâna, ceea ce ea a refuzat la 13 septembrie.

C. Cererile reclamantului la poliție și plângerea la Cancelaria Justiției.

20. În intervalul dintre 13 și 18 mai 1987, DI Hokkanen a cerut șefului poliției de district din Järvenpää să execute decizia prefecturii din 7 mai (paragraful 17 de mai sus). La 28 mai, autoritățile au realizat că bunicii au dus-o pe Sini într-un loc necunoscut. Poliția din Järvenpää a luat contact cu cea din Mäntyharju, unde bunicii aveau o casă de vară. Ei au descoperit prin urmare că Sini era cu ei. La 10 iunie, tatăl a solicitat șefului poliției din Mäntyharju să-i restituie fiica, dar funcționarul a refuzat, considerând că întreruperea vacanței estivale contravine intereselor copilului.

21. La 29 mai 1987, reclamantul a depus plângere la Cancelaria Justiției (*oikeuskansleri, justitiekanslern*), în care pretindea că autoritățile nu au luat măsurile suficiente pentru a o găsi și a o restitui pe Sini. La 6 iulie 1988, Cancelarul a răspuns că nu vede necesitatea unei acțiuni, în primul rând, din cauza măsurilor luate pentru executarea deciziei prefecturii din 7 mai 1987 și, într-al doilea rând, din cauza deciziei ulterioare a Curții supreme de a amâna executarea hotărârilor curții de apel din 6 mai și 23 iunie 1987 (paragrafele 16 și 18 de mai sus) și, într-al treilea rând, din cauza cererii bunicilor de a amâna executarea și a anula hotărârile Curții supreme din 17 mai 1988 (paragraful 19 de mai sus).

D. Cea de-a doua serie de proceduri relative la custodie

1. Procedura administrativă

22. La 30 mai 1990, direcția națională pentru protecție socială a recomandat consiliului social din Tuusula să ia măsuri în vederea transferului custodiei lui Sini de la Dl Hokkanen la bunici, de a acorda reclamantului un drept de vizită și de a numi o altă persoană ca tutorele lui Sini în locul lui.

La 25 iulie 1990, la cererea consiliului social, consiliul de tutelă (*holhouslautakunta, förmyndarenämnden*) din Tuusula a indicat în avizul său cu privire la problemele de mai sus că reclamantul și-a exercitat într-un mod satisfăcător funcțiile de tutore. El nu considera oportun să transfere custodia și tutela lui Sini, și a conchis că tatăl trebuie să continue să le asigure.

2. Procedura în fața tribunalului de circumscripție și cererile reclamantului referitoare la punerea în aplicare a dreptului său de vizită

23. La 13 august 1990, consiliul social din Tuusula a invitat tribunalul de circumscripție să transfere custodia la bunici. El menționa că Dl Hokkanen era în stare s-o crească pe Sini și îi putea oferi un mediu sănătos; el punea accentul pe faptul că din 1985, copilul locuia cu bunicii săi cu care avea legături strânse. Având în vedere că Sini nu și-a văzut tatăl mai mulți ani, ar trebui ca întâlnirile lor din toamna anului 1990 să fie bine pregătite și să aibă loc pe un teren neutru. El de asemenea preconiza ca tatăl să rămână tutorele lui Sini.

24. La 19 septembrie 1990, tribunalul de circumscripție s-a întrunit într-o ședință, dar a amânat cauza pentru 14 noiembrie, după ce a decis să obțină avizul consiliului de tutelă. Acesta i-a comunicat un raport la 31 octombrie; el recomanda să i se mențină reclamantului calitatea de tutore al copilului.

La audierea fixată pentru 14 noiembrie 1990, tribunalul de circumscripție din nou a amânat cauza, de data aceasta pentru 8 mai 1991, în așteptarea avizului centrului de îndrumare a copiilor din Uusimaa central. La 7 mai 1991, centrul de îndrumare a copiilor și familiei (*perhe- ja kasvatusneuvola, familje – och uppfostringsrådgivningen*) din Tuusula, care îl înlocuia pe cel precedent, a confirmat opiniile exprimate de către acest centru în avizul său din 22 ianuarie 1987 (paragraful 14 de mai sus). El menționa că bunicii refuzase s-o prezinte pe Sini unui examen (solicitat de direcția națională pentru protecție socială) și să-i permită să participe la întreprinderile în cadrul acestuia. El reamintește de asemenea o declarație din 13 decembrie 1989 al unui grup de lucru de la clinica infantilă din Lastenlinna: chiar dacă Sini îi considera pe bunicii săi ca părinți psihologici, nu exista, în opinia ei, nici un obstacol de ordin psihologic ca ea să se întâlnească cu Dl Hokkanen; asemenea întâlniri ar fi, din contra, în interesul ei.

25. Pe parcursul procesului în fața sa, tribunalul de circumscripție a decis în mod provizoriu, la 14 noiembrie 1990, ca Sini să rămână la bunici și a recunoscut unele drepturi de vizită pentru

reclamant: în decembrie 1990 și ianuarie 1991, el trebuia să se poată întâlni cu fiica sa timp de șase ore prima duminică a fiecărei luni într-un loc ales de consiliu și în prezența unuia dintre agenții săi; începând cu ianuarie, tatăl și fiica se vor întâlni suplimentar de sâmbătă la prânz până duminică la prânz la sfârșitul celei de-a treia săptămâni a lunii și, începând cu februarie, și la sfârșitul primei săptămâni.

Totuși bunicii au refuzat să-i permită D-lui Hokkanen să-și vadă copilul în afara domiciliului lor. La 20 decembrie 1990, tatăl a cerut prefecturii să ia măsurile de executare. El și-a reiterat cererea din 31 ianuarie 1991.

26. La 28 martie 1991, prefectura a ordonat bunicii să se conformeze deciziei provizorii a tribunalului de circumscripție din 14 noiembrie 1990, în caz contrar vor fi supuși unei amenzi administrative de 5 000 mărci fiecare. Bunicii persistau în refuzul lor. Reclamantul nu a cerut deloc încasarea amenzilor, condiție fixată de către lege.

27. La 8 mai 1991, tribunalul de circumscripție a respins cererea consiliului social care viza transferul tutelei și custodiei. El a precizat de asemenea că decizia sa provizorie din 14 noiembrie 1990 cu privire la vizite nu mai era aplicabilă.

3. Recursurile în fața curții de apel și refuzul Curții supreme de a-i autoriza sesizarea sa

28. La 24 iulie 1991, fiind sesizată cu apeluri diferite de către bunici și consiliul social, curtea de apel a amânat executarea hotărârii tribunalului de circumscripție din 8 mai 1991 (paragraful 24 de mai sus).

29. Printr-o hotărâre din 25 septembrie 1991, curtea de apel a decis, cu majoritatea voturilor, că D-lui Hokkanen trebuie să rămână tutorele lui Sini, dar a transferat custodia la bunici; ea considera că faptul că copilul trăia cu ei de la 30 aprilie 1985 vorbea mult în favoarea acestei soluții. Ea se referea la avizul precitat din 13 decembrie 1989 al clinicii infantile (paragraful 24 de mai sus) conform căruia Sini avea legături strânse de securitate, încredere și afecțiune cu bunicii săi, casa cărora ea o considera ca propria casă. Nu era cazul de a modifica substanțial această situație; fetița trebuie să-și poată vedea tatăl și stabili cu el relații normale. Din cauza vârstei sale fragede (opt ani la epoca faptelor) și din cauza că ea nu era în măsură să-și formeze o opinie, curtea de apel considera că nu ar trebui acordată o importanță esențială propriei dorințe a lui Sini de a nu-și vedea tatăl, menționată în avizul din 7 mai 1991 al centrului de îndrumare a copiilor și familie (paragraful 24 de mai sus).

Hotărârea prevedea următoarele modalități referitoare la vizite: pe parcursul primilor trei ani, D-lui Hokkanen și fiica sa se vor întâlni timp de patru ore o sâmbătă în fiecare lună, într-un loc ales de către biroul pentru protecția socială din Tuusula și în prezența unuia dintre agenții săi, apoi la sfârșitul unei săptămâni din două, de sâmbătă la prânz până duminică la prânz. La Crăciun ea va fi cu bunicii și vara următoare două săptămâni la tatăl său; în continuare, ea va petrece sărbătorile pe rând la reclamant și la bunici.

30. La 19 decembrie 1991, curtea de apel a anulat decizia prefecturii din 28 martie 1991 prin care bunicii erau invitați să se conformeze celei provizorii, adoptate de tribunalul de circumscripție la 14 noiembrie 1990 relativă la dreptul de vizită (paragraful 25 de mai sus). Curtea de apel a luat în considerare decizia din 8 mai 1991 a primei jurisdicții (paragraful 27 de mai sus), care în realitate se referea la decizia sa din 14 noiembrie 1990.

31. La 21 ianuarie 1992, Curtea supremă a refuzat reclamantului permisiunea de a o sesiza.

E. Procedurile ulterioare referitoare la dreptul de vizită

1. Cererea de executare adresată consiliului social local

32. La 25 iunie 1992, consiliul social din Järvenpää a răspuns unei cereri de executare cu care a fost sesizată de DI Hokkanen. El a menționat că centrul de îndrumare a copiilor și familiei din Järvenpää le-a oferit bunicilor „posibilitatea de a obține un ajutor și de a discuta despre problema dreptului de vizită”, dar ei au refuzat să se întâlnească cu el. Într-o scrisoare din 16 iunie 1992 către consiliu, acesta declara că, în aceste condiții, „Centrul nu mai putea face nimic altceva”.

2. Cererea de executare adresată prefecturii și procedura judiciară care a urmat

33. Între timp, la 22 iunie 1992, reclamantul a invitat prefectura să ia măsuri în vederea executării hotărârii curții de apel din 25 septembrie 1991 (paragraful 29 de mai sus). El indica în special că în 1991, nici una din cele trei întâlniri programate cu fiica sa nu a avut loc, bunicii refuzând să-i aducă fetița. În afară de aceasta, ei au neglijat tentativele întreprinse pentru organizarea altor întâlniri.

34. La 23 iunie 1992, prefectura a luat o decizie provizorie prin care ordona Dlui Hokkanen să comunice documentele pertinente bunicilor pentru a le permite să prezinte observațiile lor cu privire la cererea sa adresată prefecturii. Ceea ce ei au făcut la 21 iulie. Ea a precizat că cauza va fi scoasă de pe rol dacă reclamantul nu-și va reînnoi cererea de executare în termen de un an.

La 10 noiembrie 1992, DI Hokkanen și-a reiterat cererea din 22 iunie către prefectură. După ce aceasta, conform prevederilor legislative în materie, a deferit cauza conciliatorului (paragraful 45 de mai jos). Acesta din urmă i-a comunicat un raport la 2 decembrie și reclamantul i-a răspuns la 7 decembrie.

35. La 31 decembrie 1992, prefectura a ordonat bunicilor să se conformeze deciziei curții de apel din 25 septembrie 1991, sub pedeapsa unei amenzi administrative de 5 000 mărci pentru fiecare.

Pe de altă parte ea a respins o cerere în care reclamantul solicita ca Sini să locuiască la el; o asemenea măsură nu putea fi luată decât în executarea unei decizii cu privire la custodie. Prefectura a menționat totodată că bunicii au refuzat categoric să fie cooperanți în tentativele întreprinse pentru a lăsa tatăl să se întâlnească cu fiica. Având în vedere vârsta acesteia și influența puternică exercitată asupra ei de către bunici, nu se putea ține cont de dorința ei deoarece ea nu era suficient de matură.

Astfel, prefectura a luat în considerare raportul conciliatorului menționat mai sus (paragraful 34 de mai sus), comunicat consiliului social din Järvenpää. Conform acestui document, bunicii au acceptat ca DI Hokkanen să se întâlnească cu Sini la domiciliul lor, dar tatăl categoric a refuzat să aibă vreo afacere cu ei. Conciliatorul a văzut-o pe Sini doar la bunici, în prezența lor, la 27 noiembrie 1992. Întrebată despre tatăl său, ea s-a închis în sine dar a declarat că nu dorește să-l vadă. Conciliatorul a considerat că ar trebui să se țină cont de opinia ei.

36. Bunicii nu au acceptat s-o conducă pe Sini la o întâlnire cu tatăl, prevăzută de consiliul social din Järvenpää pentru 3 aprilie 1993.

37. Printr-o hotărâre din 21 octombrie 1993, curtea de apel, referindu-se la articolul 6 din legea din 1975 (paragraful 47 de mai jos), a primit un recurs din partea bunicilor împotriva deciziei prefecturii din 31 decembrie 1992 (paragraful 35 de mai sus). Ea a menționat că,

conform unui raport medical al Dr Arajärvi din 8 septembrie 1992, Sini era într-o condiție fizică și mintală bună și că, conform unui test psihologic, ea poseda cu certitudine o inteligență superioară pentru vârsta de doisprezece ani; nu ar trebui deci să fie forțată să-și vadă tatăl, dar ar trebui lăsată să decidă ea personal. În afară de aceasta, conform raportului conciliatorului (paragrafele 34 și 35 de mai sus), ea cu siguranță și într-un mod persistent refuza să-l vadă pe DI Hokkanen și era suficient de matură pentru a se ține cont de dorințele ei. Hotărârea conchidea că, ținând cont de maturitatea copilului, nu ar putea fi pus în aplicare un drept de vizită împotriva voinței sale; el a anulat amenzile aplicate bunicilor.

La 4 februarie 1994, Curtea supremă a refuzat reclamantului autorizația de a înainta recurs în fața sa.

F. Contactele între reclamant și Sini

38. DI Hokkanen a mers s-o vadă pe Sini la bunici de câteva ori până în 1986. El a văzut-o pentru ultima dată la 14 ianuarie 1987.

II. DREPTUL INTERN PERTINENT

A. Custodia și dreptul de vizită

39. Custodia copiilor este reglementată de legea din 1983 cu privire la drepturile de custodie și vizită cu privire la copii (*laki 361/83 lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, lag 361/83 ang. Vårdnad om barn och umgängesrätt* – „legea din 1983”). În articolul său 1, ea prevede că custodia are drept scop de a asigura dezvoltarea echilibrată și bunăstarea copilului, ținând cont de necesitățile și dorințele sale particulare, precum și de a favoriza legături strânse între el și părinții săi. Protectorul reprezintă copilul în afacerile sale particulare, dacă legea nu dispune altfel (articolul 4).

40. Părinții, sau orice altă persoană căreia îi este încredințată îngrijirea copilului, sunt protectorii săi (articolul 3). Părinții care sau căsătorit unul cu altul la momentul nașterii copilului sunt protectorii acestuia (articolul 6).

41. Tribunalul de circumscripție poate decide să încredințeze custodia unei sau mai multor persoane pe lângă sau în locul părinților (articolul 9 § 1). El poate transfera custodia de la părinți la alte persoane numai dacă, din punctul de vedere al copilului, există motive în special serioase de a proceda astfel (articolul 9 § 2).

Tribunalul de circumscripție este abilitat să decidă asupra vizitelor (articolul 9). Acestea au drept scop de a garanta copilului dreptul de a menține contacte cu părintele cu care el nu locuiește (articolul 2).

Dacă este solicitat să se pronunțe în probleme de custodie și drept de vizită, tribunalul competent trebuie să țină cont de dorințele și interesele copilului în funcție de următoarele considerente: considerațiunea primordială este interesul copilului și pe viitor ar trebui să fie prevăzute în particular mijloacele cele mai eficiente de punere în aplicare a dreptului de vizită (articolele 9 § 4 și 10 §1); ar trebui întrebat copilul cu privire la opiniile și dorințele sale, dacă este posibil și în conformitate cu vârsta și maturitatea sa, dacă părinții nu pot ajunge la un acord în această problemă, dacă copilul este încredințat altei persoane decât protectorul său sau dacă din alte motive ar trebui consultat copilul în interesul său; consultarea trebuie să aibă loc într-o modalitate tacticoasă, care ar ține cont de maturitatea copilului și fără a dăuna relațiilor sale cu părinții (articolul 11).

42. Când o procedură judiciară cu privire la problemele de custodie și drept de vizită este suspendată, tribunalul competent poate emite o ordonanță provizorie cu privire la locul unde copilul trebuie să locuiască, modalitățile de vizită și, în anumite circumstanțe, cu privire la custodie (articolul 17 §§ 1 și 29).

43. O decizie cu privire la custodie, vizite și locul de reședință a copilului este executată imediat, cu excepția unei declarații în sens contrar (articolul 19).

B. Punerea în aplicare a drepturilor de custodie și de vizită

44. În conformitate cu articolul 1 (pentru referință, vezi paragraful 9 de mai sus), legea din 1975 se aplică executării unei decizii judiciare, inclusiv o ordonanță provizorie, relativă la custodie și vizite. Ea se poate aplica de asemenea dacă este vorba de executarea unei decizii care ordonă ca copilul să trăiască cu o persoană determinată sau să fie transmis protectorului său.

O cerere de executare poate fi prezentată executorului șef din aria unde locuiește copilul (articolul 2), funcție cu care este investită prefectura (articolul 1 din legea din 1895 cu privire la căile de executare – *ulosotto taki 1985/37, utsökningslagen 1895/37*).

45. În aplicarea articolului 4, modificat prin legea nr. 366/83, înainte de a ordona executarea, executorul șef numește o persoană desemnată de consiliul social sau o altă persoană care îndeplinește condițiile cerute pentru a servi ca conciliator între părți, astfel încât decizia să fie executată. Medierea are drept scop de a determina persoana care îngrijește de copil să se conforme în mod voluntar obligațiilor prevăzute de decizia pertinentă.

Concilierea nu trebuie să fie ordonată dacă tentativele precedente demonstrează că ea este sortită eșecului sau, în cazul unei decizii cu privire la custodie, dacă este în interesul copilului ca această decizie să fie, din motive serioase, executată imediat.

46. Executorul șef poate însoți o decizie de executare cu o amendă administrativă sau, dacă este vorba de custodia unui copil sau transmiterea acestuia protectorului său, el poate ordona executorului să transfere copilul (articolul 5).

O amendă similară cu cea vizată mai sus este calculată în funcție de resursele persoanei vizate (capitolul 2, articolul 4 b) § 2, din codul penal din 1889). În lipsa plății, amenda este convertită în pedeapsă cu închisoarea (articolul 5 § 1, modificat prin legea nr. 650/86).

47. Executarea nu poate fi făcută împotriva voinței copilului dacă el are mai mult de doisprezece ani sau este destul de matur pentru ca să se poată lua în considerare voința sa (articolul 6 din legea din 1975, modificat prin legea nr. 366/83).

48. O decizie luată de executorul șef în aplicarea legii din 1975 este executată imediat, dacă nu există indicații contrare (articolul 13 § 1).

PROCEDURA ÎN FAȚA COMISIEI

49. În cererea sa (nr. 19823/92) din 10 aprilie 1992 către Comisie, Dl Teuvo Hokkanen, în numele său și cel al fiicei Sini, s-a plâns de faptul că autoritățile publice, încălcând articolul 8 din Convenție, nu au luat măsurile adecvate pentru a facilita reunirea lor rapidă. În această privință, el invoca și articolul 5 din Protocolul nr. 7 (dreptul la egalitatea soților în relațiile lor cu copiii). El se plângea de asemenea că nu a fost audiat în cadrul unei ședințe și în mod echitabil în fața curții

de apel și Curții supreme, în perioada 1991-1992, după cum prevede articolul 6 § 1 din Convenție. El alegea pe deasupra o încălcare a acestei dispoziții deoarece procedura relativă la custodie nu s-a desfășurat într-un termen rezonabil și că Curtea supremă nu și-a motivat refuzul, din 21 ianuarie 1992, de a autoriza sesizarea sa. În fine el pretindea că nu a dispus de un recurs efectiv, după cum prevede articolul 13, în ceea ce privește lipsa măsurilor care să faciliteze reunirea, că durata procedurii a fost excesivă, iar amenziile administrative aplicate bunicilor au fost ineficiente din cauza situației lor financiare.

50. La 9 februarie 1993, Comisia a acceptat plângerile formulate de Dl Hokkanen care îl vizau personal, în baza articolului 8 din Convenție, și a articolului 5 din Protocolul nr. 7 și, în măsura în care ele vizau durata celei de-a doua serie de proceduri relative la custodie, cele în baza articolelor 6 § 1 și 13 din Convenție. Ea le-a respins pe cele formulate în numele lui Sini, pe motiv că Dl Hokkanen nu putea introduce vreo cerere deoarece nu era protectorul ei la epoca faptelor.

În raportul său din 22 octombrie 1993 (articolul 31), Comisia a formulat următorul aviz:

- a) cu nouăsprezece voturi împotriva la două, că a avut o încălcare a articolului 8;
- b) în unanimitate, că nici o altă problemă separată nu se impune în baza articolului 5 din Protocolul nr. 7;
- c) cu șaisprezece voturi împotriva la cinci, că nu a avut loc încălcarea articolului 6 § 1;
- d) cu douăzeci de voturi împotriva la unul, că nu este necesar de a examina plângerile referitoare la articolul 13.

Textul integral al avizului său și opiniile concordante și separate care îl însoțesc figurează în anexa la prezenta hotărâre.*

CONCLUZIILE PREZENTATE CURȚII DE CĂTRE GUVERN

51. La audierea din 21 martie 1994, Guvernul a reiterat concluziile din memoriul său invitând Curtea să hotărască că „în speță nu a avut loc nici o încălcare a Convenției”.

ÎN DREPT

1. CU PRIVIRE LA ÎNCĂLCAREA PRETINSĂ A ARTICOLULUI 8 DIN CONVENȚIE

52. Reclamantul reproșează autorităților finlandeze că nu au favorizat reunirea sa rapidă cu fiica. Ele au permis bunicilor s-o păstreze pe Sini la ei și să-l împiedice s-o viziteze, în pofida deciziilor judecătorești, și le-au transferat custodia. El a pretins încălcarea articolului 8 din Convenție, care are următorul conținut:

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său sau a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în executarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.”

Guvernul nu a fost de acord cu această teză. Comisia l-a susținut în ceea ce se referă la neexecutarea pretinsă a drepturilor părintești, dar nu s-a pronunțat privind transferul custodiei.

* *Nota greșierului:* din considerente de ordin practic, el nu există decât în versiunea tipărită (volumul 299- A din seria A a publicațiilor Curții), dar oricine îl poate obține la grădă.

53. Curtea precizează cu ușurință că, Convenția intrând în vigoare pentru Finlanda la 10 mai 1990, ea se va limita, după cum a procedat Comisia, la examinarea dacă faptele intervenite după această dată au scos în evidență o încălcare a Convenției (vezi, spre exemplu, hotărârile Moreira de Azevedo contra Portugaliei din 23 octombrie 1990, seria A nr. 189, pag. 17-18, § 70, și Stamoulakatos contra Greciei din 26 octombrie 1993, seria A nr. 271, pag. 13-14, §§ 32-33). Ea nu va lua în considerare evenimentele care au avut loc înainte de 10 mai 1990 decât în contextul problemelor cu care este sesizată, în particular numărul mare de demersuri administrative și judiciare întreprinse de către reclamant, circumstanța că bunicii s-au opus în mod efectiv tuturor deciziilor în favoarea reclamantului și că relațiile ostile dintre ei și reclamant nu au favorizat o atmosferă cooperantă pentru reglementarea diferendului.

A. Cu privire la aplicabilitatea articolului 8

54. Sini s-a născut în căsătorie și face parte deci cu drepturi depline din această celulă de „familie” din momentul nașterii sale și chiar în virtutea acestui fapt. Ea a locuit cu DI Hokkanen și mama sa după nașterea din septembrie până la momentul în care ea fusese transmisă bunicilor pe linie maternă după decesul mamei sale din aprilie 1985. După care, tatăl său a văzut-o de câteva ori până în ianuarie 1987. Fiica s-a aflat în custodia lui până în septembrie 1991 și el a rămas tutorele ei legal. Din 1983, el nu a încetat să ceară autorităților dreptul de vizită și restituirea ei.

Aceste legături fără îndoială sunt suficiente pentru a constitui o „viață de familie” în sensul articolului 8, care deci este aplicabil. Această aplicabilitate de altfel nu a fost discutată în fața Curții.

B. Conformitatea cu articolul 8

55. Articolul 8 are drept scop esențial protejarea individului împotriva ingerințelor arbitrare din partea autorităților publice; suplimentar el poate antrena obligații pozitive inerente unei „respectări” efective a vieții de familie. Frontiera dintre obligațiile pozitive și negative ale Statului în baza acestei dispoziții nu se supune unei definiții precise; cu toate acestea, principiile aplicabile sunt similare. În particular, în ambele cazuri, trebuie de avut în vedere echilibrul just care trebuie să existe între interesele concurente ale individului și societatea în ansamblul său; de asemenea în ambele contexte, Statul beneficiază de o anumită marjă de apreciere (hotărârea Keegan c. Irlandei din 26 mai 1994, seria A nr. 290, pag. 19, § 49).

Sarcina Curții nu constă în substituirea autorităților finlandeze competente pentru reglementarea problemelor de custodie și de vizită în Finlanda, dar de a aprecia din punctul de vedere al Convenției deciziile pe care ele le adoptă în exercitarea puterii lor de apreciere (vezi, *mutatis mutandis*, hotărârea Handyside c. Regatului Unit din 7 decembrie 1976, seria A nr. 24, pag. 23, § 50). Realizând aceasta, ea trebuie să cerceteze dacă motivele presupuse că justifică măsurile adoptate eficient în ceea ce privește beneficierea de către reclamant de dreptul său la respectarea vieții de familie sunt pertinente și suficiente în viziunea articolului 8.

În cauzele anterioare cu privire la plasarea forțată a copiilor în serviciile de asistență și implemetarea măsurilor de întreținere, Curtea permanent menționa că articolul 8 implică dreptul unui părinte la măsuri în vederea reunirii cu copilul său și obligația autorităților naționale de a le lua (vezi, spre exemplu, hotărârile Eriksson c.a Suediei din 22 iunie 1989, seria A nr. 156, pag. 26, § 71, Margareta și Roger Andersson c. Suediei din 25 februarie 1992, seria A nr. 226-A, pag. 30, § 91, și Olsson contra Suediei (nr. 2), din 27 noiembrie 1992, seria A nr. 250, pag. 35-36, § 90). Conform Curții, este cazul de a considera acest principiu ca aplicabil de asemenea cauzelor

similare cu aceasta unde transferul provizoriu al întreținerii își are originea într-un acord între persoane particulare.

56. Pentru DI Hokkanen și Comisie, o obligație pozitivă pentru Statul contractant de a opri măsurile coercitive se impune în prealabil când copilul este luat la întreținere *de facto* în pofida legii și a deciziilor judecătorești doar după sfârșitul unei întrețineri *de jure*. Nerespectarea drepturilor de custodie ale reclamantului de la 10 mai 1990 până la transferul custodiei lui Sini la 25 septembrie 1991, precum și a drepturilor sale de vizită, au constituit o încălcare a „respectării” „vieții de familie” a reclamantului, în pofida articolului 8. În ciuda demersurilor sale rezonabile pentru a face aplicabile drepturile sale părintești, a avut loc o lipsă gravă a răspunsului efectiv. Această circumstanță, combinată cu durata procedurii de executare, au creat o situație care a făcut dificilă reunirea sa cu fiica.

În plus, cât privește transferul custodiei, reclmantul susține că hotărârea curții de apel din 25 septembrie 1991 a conferit legitimitate întreținerii *de facto* ilegale de către bunici. Chiar dacă ei au ținut copilul ilegal, această jurisdicție a văzut în perioada de timp cât copilul s-a aflat la ei o justificare importantă a transferului custodiei. Această măsură a făcut și mai vulnerabilă protecția drepturilor părintești ale reclamantului, mai ales în ceea ce privește vizitele la fiica sa.

57. Conform Guvernului, este cazul de a face o distincție între, pe de o parte, custodia și dreptul de vizită al unui părinte față de copilul său și, pe de altă parte, punerea în aplicare a acestor drepturi. Dacă există motive valabile în favoarea acordării unui părinte a custodiei și unui drept de vizită, nu este neapărat să urmeze executarea acestora, mai ales în cazul în care aceasta nu este compatibil cu interesele și bunăstarea copilului. Aceasta era poziția în dreptul finlandez, care percepea custodia copilului său de către un părinte ca un drept care trebuie înainte de toate și mai ales să servească bunăstării și dezvoltării echilibrate a copilului și nu în primul rând intereselor părintelui. Guvernul de asemenea face referire la articolul 3 din Convenția Națiunilor Unite din 1989 cu privire la drepturile copilului, la articolul 19 § 1 b) din Convenția europeană din 1980 cu privire la recunoașterea și executarea deciziilor în materie de custodie a copiilor și restabilirea custodiei copiilor (Seria Tratatelor europene nr. 105), și la articolele 1 și 12 § 3 din Convenția din 1980 cu privire la aspectele civile ale răpirii internaționale a copiilor (semnată la Haga la 25 octombrie 1980). El își exprimă deci dezacordul cu DI Hokkanen și Comisia, care considerau că este cazul de a recurge prompt la măsuri coercitive într-o situație similară cu cea a reclamantului. Oricum, nu era oportun de a recurge la constrângere pentru a pune în aplicare drepturile părintești ale acestuia.

Recunoscând totuși că DI Hokkanen nu și-a putut exercita drepturile sale de vizită după cum precizau deciziile judecătorești pertinente, Guvernul subliniază că aceasta nu a ținut de nerespectarea acestor decizii de către bunici. Aceștia fiind persoane particulare, Statul nu era direct responsabil în dreptul internațional de acțiunile sau omisiunile sale.

În orice caz, propriul comportament al reclamantului a fost un subiect al criticii: el nu s-a prevalat de posibilitatea de a merge în vizită la Sini la bunicii ei; el nu a ajuns până la încheierea procedurii de executare relativă la decizia tribunalului de circumscripție din 14 noiembrie 1990 cu privire la vizite, nereclamând aplicarea amenzilor pe care prefectura le-a fixat la 28 martie 1991; și el mai multe luni nu și-a reînnoit cererea sa pentru aplicarea dreptului de vizită pe care curtea de apel l-a recunoscut la 25 septembrie 1991 (paragrafele 26 și 34 de mai sus).

Guvernul a conchis că, având în vedere circumstanțele dificile ale prezentei spețe, autoritățile naționale au făcut totul ce se putea aștepta de la ele în mod rezonabil pentru a facilita reuniunea.

58. Curtea reamintește că obligația autorităților naționale de a lua măsuri în acest scop nu este absolută deoarece reunirea unui părinte cu copilul care a trăit o anumită perioadă cu alte persoane nu poate avea loc imediat, și necesită lucrări de pregătire. Natura și amploarea lor depind de circumstanțele fiecărei spețe, dar înțelegerea și cooperarea tuturor persoanelor vizate va constitui întotdeauna un factor important. Dacă autoritățile naționale trebuie să se străduie să faciliteze o asemenea colaborare, obligația lor de a recurge la constrângere în această materie trebuie să fie limitată: ele trebuie să țină cont de interesele, drepturile și libertățile acestor persoane, și mai ales de interesele superioare ale copilului și a drepturilor care îi sunt recunoscute de articolul 8 din Convenție. În ipoteza că contactele cu părintele riscă să amenințe aceste interese sau să prejudicieze aceste drepturi, autoritățile naționale trebuie să urmărească echilibrul just între ei (vezi hotărârea Olsson (nr. 2) menționată mai sus, pag. 35-36, § 90).

Punctul decisiv constă în cunoașterea dacă autoritățile naționale, pentru a facilita regrouparea, au luat toate măsurile necesare care puteau fi cerute de la de ele în mod rezonabil în aceste circumstanțe (*ibidem*). Curtea nu crede că ar trebui să examineze argumentul general al reclamantului și al Comisiei cu privire la obligația impusă de articolul 8 de a fixa măsuri coercitive (paragraful 56 de mai sus).

59. Cât privește faptele particulare ale speței, Curtea va examina mai întâi nerespectarea pretinsă a drepturilor de vizită ale Dl Hokkanen, apoi cea a drepturilor sale de protector precum și transferul custodiei la bunici.

1. Neexecutarea dreptului de vizită

60. Cât privește lipsa pretinsă a punerii în aplicare a dreptului de vizită, Curtea relevă că pe parcursul perioadei pertinente, autoritățile finlandeze, până la hotărârea curții de apel din 21 octombrie 1993, au avut mai curând sentimentul că ar fi în interesul cel mai bun al copilului de a dezvolta contacte cu reclamantul, chiar dacă fetița nu dorea să-l întâlnească. În plus, cel puțin după la hotărârile Curții supreme din 17 mai 1988 până la cea a curții de apel din 25 septembrie 1991, jurisdicțiile finlandeze nu doar considerau că Dl Hokkanen era cel mai apt ca protector, dar și că copilul ar trebui să se întoarcă să locuiască la el (paragrafele 14, 16, 18 și 27 de mai sus). Decizia provizorie a tribunalului de circumscripție din 14 noiembrie 1990 și hotărârea curții de apel din 25 septembrie 1991 precizează modalitățile de vizită ale tatălui la copil (paragrafele 25 și 29 de mai sus). Deoarece buncii nu respectau aceste modalități, prefectura a ordonat, la cererea reclamantului, executarea acestora sub pedeapsa amenzilor administrative (paragrafele 26 și 35 de mai sus); dar aceste măsuri s-au dovedit a fi zadarnice în fața refuzului persistent al bunicilor de a le îndeplini.

În fața deciziilor judecătorești și a ordonanțelor de executare inoperante, acțiunea autorităților de protecție socială consta în mod esențial de a prevedea trei reuniuni în 1991, de a lua măsuri pentru reconcilierea reclamantului și a bunicilor la sfârșitul anului 1992, și de a organiza o altă reuniune în primăvara anului 1993; niciuna dintre ele nu s-a materializat (paragrafele 33-36 de mai sus).

Dificultățile întâmpinate în organizarea vizitelor proveneau cu siguranță în mare parte din ostilitatea între bunici și reclamant. Curtea nu poate totuși admite că Dl Hokkanen este responsabil de neputința deciziilor sau măsurilor pertinente de a stabili contacte eficiente. Deciziile tribunalului de circumscripție, dar și a curții de apel cu privire la vizite recunosc necesitatea de a le aranja într-un local neutru în afara domiciliului bunicilor (paragrafele 23, 25 și 29 de mai sus). Odată ce aceștia din urmă nu încetează să le refuze, tatăl s-a angajat efectiv în executarea acestor decizii. Guvernul pretinde că situația putea fi puțin diferită dacă petiționarul ar fi reclamat pronunțarea amenzilor administrative sau dacă nu ar fi omis pentru o anumită

perioadă să reitereze cererea sa de executare; aceasta este foarte improbabil (paragrafele 26 și 34 de mai sus).

61. Ținând cont de interesele puse în joc, cele precedente nu permit de a spune că autoritățile competente, înaintea hotărârii curții de apel din 21 octombrie 1993, au depus eforturi rezonabile pentru a facilita regrouparea. Din contra, inacțiunea lor a forțat reclamantul să facă uz fără întrerupere de o serie lungă de recursuri îndelungate și în final ineficiente pentru a face să fie respectate drepturile sale.

Din contra, în hotărârea sa din 21 octombrie 1993, curtea de apel a ajuns la concluzia că copilul devenise suficient de matur pentru a se ține cont de opinia sa și că aceste vizite nu puteau fi autorizate de acum înainte împotriva voinței sale (paragraful 37 de mai sus). Curtea nu a găsit nici un motiv pentru a pune la îndoială această opinie.

62. Curtea a conchis în consecință că, în pofida marjei de apreciere de care beneficiau autoritățile competente, nerespectarea dreptului de vizită al Dlui Hokkanen între 10 mai 1990 și 21 octombrie 1993 constituie o încălcare a dreptului său la respectarea vieții de familie garantat de articolul 8. Totodată, o asemenea încălcare nu a avut loc pe parcursul perioadei posteroare.

63. Rămâne de determinat dacă a avut loc de asemenea o încălcare din cauza neexecutării dreptului de custodie a reclamantului și din cauza transferului custodiei la bunici.

Curtea notează că la data de 10 mai 1990, copilul, plasat la bunici de când împlinise un an și jumătate, locuia la ei de vreo cinci ani. Pe parcursul acestei perioade, ea avuse foarte puține contacte cu tatăl său, reclamantul, care nu o văzuse de la începutul anului 1987 (paragraful 38 de mai sus). La 30 mai 1990, direcția națională pentru protecție socială a recomandat să se ia măsuri în vederea transferării custodiei la bunici (paragraful 22 de mai sus) și, la 13 august 1990, consiliul social a intentat o procedură în acest scop în fața tribunalului de circumscripție. Cererea consiliului fusese respinsă la 8 mai 1991, dar curtea de apel i-a dat câștig de cauză la 25 septembrie 1991; la 21 ianuarie 1992, Curtea supremă a refuzat autorizația de a fi sesizată (paragrafele 23, 27, 29 și 31 de mai sus).

Curtea consideră că, în aceste condiții, existau motive suficiente pentru a nu aplica dreptul de custodie al reclamantului așteptând rezultatul procedurii referitoare la problema în cauză.

64. Pe deasupra, cât privește această problemă, nimeni nu a contestat că transferul custodiei a constituit o ingerință în dreptul Dlui Hokkanen la respectarea vieții sale de familie garantat de paragraful 1 al articolului 8, că această ingerință era „prevăzută de lege” și urmărea scopul legitim de a proteja „drepturile” copilului în sensul paragrafului 2. Curtea nu a văzut nici un motiv pentru a pune la îndoială faptul că transferul custodiei a fost „necesar într-o societate democratică”. Hotărârea curții de apel, care avea la bază o expertiză, ținea cont de durata șederei fetei la bunici, de atașamentul său puternic față de aceștia și de sentimentul că casa lor era și a ei (paragrafele 29 și 31 de mai sus). Aceste motive nu erau doar pertinente dar și suficiente în scopul paragrafului 2 din articolul 8. Autoritățile naționale competente, în principiu având o poziția mai favorabilă decât judecătorul internațional pentru a evalua elementele de care dispun (vezi, printre numeroase decizii, hotărârea Olsson contra Suediei (nr. 2) menționată mai sus, pag. 35-36, § 90), nu au depășit marja de apreciere pentru a ajunge la deciziile adoptate. Chiar dacă să considerăm că ele nu au asigurat reclamantului posibilitatea de a-și vedea fiica, măsura nu putea fi considerată neproportională cu scopul legitim al protecției intereselor lui Sini.

65. Aceste aspecte ale plângerii reclamantului nu fac necesară examinarea unei infracțiuni separate a articolului 8.

II. CU PRIVIRE LA ÎNCĂLCAREA PRETINSĂ A ARTICOLULUI 5 DIN PROTOCOLUL NR. 7

66. În fața Comisiei, Dl Hokkanen a susținut că faptele care constituiau o încălcare pretinsă a articolului 8 din Convenție se analizează de asemenea și ca o încălcare a articolului 5 din Protocolul nr. 7 (dreptul la egalitatea soților în relațiile lor cu copiii). Comisia a decis că nu există nici o problemă separată în baza acestei dispoziții.

Reclamantul nu a reluat această plângere în fața Curții, care nu a considerat s-o examineze din oficiu.

III. CU PRIVIRE LA ÎNCĂLCAREA PRETINSĂ A ARTICOLULUI 6 § 1 DIN CONVENȚIE

A. Cu privire la obiectul litigiului

67. În viziunea articolului 6 § 1 din Convenție, Dl Hokkanen afirmă la început că durata celei de-a doua serii de proceduri relative la custodie, apoi a procedurii respective de executare a depășit durata rezonabilă. În fine, în cadrul acestei ultime instanțe, cauza sa nu a putut fi examinată într-un mod echitabil și imparțial în fața curții de apel.

Or, Comisia a declarat admisibile doar faptele care stau la baza primei plângeri. În conformitate cu jurisprudența sa stabilită, Curtea s-a limitat la examinarea acesteia (vezi, spre exemplu, hotărârea *helmerts c. Suediei* din 29 octombrie 1991, seria A nr. 212-A, pag. 13, § 25, și hotărârea *Olsson* (nr. 29 menționată mai sus, pag. 29-30, § 75).

B. Cu privire la caracterul rezonabil al duratei celei de-a doua serii de proceduri relative la custodie

68. Reclamantul a denunțat o încălcare a articolului 6 § 1, conform căruia:

„Orice persoană are dreptul la judecarea (...) într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță (...) care va hotărî (...) asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil (...)”

Guvernul și Comisia nu au fost de acord cu această teză.

69. Caracterul rezonabil al duratei unei proceduri se apreciază având în vedere criteriile consacrate prin jurisprudența Curții, în special complexitatea cauzei, comportamentul reclamantului și cel al autorităților competente. Cât privește ultimul punct, trebuie să fie luat în considerare impactul litigiului pentru reclamant (*hotărârea Vallée c. Franței* din 26 aprilie 1994, seria A nr. 289-A, pag. 17, § 34).

70. În opinia Dlui Hokkanen, faptul că tribunalul de circumscripție a suspendat procedura fără vreun motiv important de două ori, cea de-a doua pentru șase luni, cu siguranță a încetinit-o. Investigația aprofundată solicitată de tribunal a fost superficială deoarece ea avea la bază doar piesele de care deja dispunea (paragrafele 14 și 24 de mai sus). Autoritățile nu au satisfăcut deci exigența unei diligențe excepționale care trebuie respectată în asemenea cazuri.

71. Curtea consideră că perioada pertinentă care urmează a fi luată în considerare a început la 13 august 1990, dată la care consiliul social a solicitat tribunalului de circumscripție să transfere custodia, pentru a se încheia la 21 ianuarie 1992, zi în care Curtea supremă a refuzat autorizația de a fi sesizată (paragrafele 23 și 31 de mai sus).

72. Este important că cauzele de custodie să fie tratate rapid; Curtea nu a observat totodată vreun motiv de a critica tribunalul de circumscripție pentru faptul că a suspendat de două ori procesul în scopul de a obține avizul experților cu privire la problema cu care a fost sesizat.

Având în vedere întârzierea de șase luni, nu ar trebui neglijate dificultățile cu care s-au confruntat serviciile sociale din cauza refuzului bunicilor de a autoriza o investigație refritoare la Sini și de a-i permite acestora să participe la întrevederi (paragraful 24 de mai sus). Independent de punctul de a ști dacă au existat motive suficiente pentru suspendarea audierii pentru un interval de aproape șase luni, trebuie să relevăm că procedura a durat în total aproximativ optsprezece luni, ceea ce în sine nu este un termen excesiv pentru un proces care cuprinde trei niveluri de jurisdicție.

Având în vedere circumstanțele speței, și Curtea, și Comisia, au considerat că durata celui de-al doilea proces relativ la custodie nu a depășit un „termen rezonabil” și că nu a existat deci vreo încălcare a articolului 6 § 1 din Convenția.

IV. CU PRIVIRE LA ÎNCĂLCAREA PRETINSĂ A ARTICOLULUI 13 DN CONVENȚIE

73. În opinia reclamantului, nerespectarea drepturilor sale de custodie și vizită, precum și durata procesului au încălcat articolului 13 din Convenție, care prevede:

„Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de (...) Convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.”

74. Această plângere corespunde în esență celor formulate pe terenul articolelor 6 și 8. Având în vedere aceste constatări, Curtea împărtășește avizul Comisiei: nu este deci cazul de a examina această doleanță.

V. CU PRIVIRE LA APLICAREA ARTICOLULUI 50 DIN CONVENȚIE

75. În termenii articolului 50 din Convenție,

„Dacă Curtea declară că decizia adoptată sau măsura ordonată de o autoritate judiciară sau orice altă autoritate a unei Părți Contractante contravine totalmente sau parțial obligațiunilor ce reies din (...) Convenție, și dacă dreptul intern al Părții în cauză nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o satisfacție echitabilă.”

A. Prejudiciul moral

76. Dl Hokkanen reclamă 200 000 marci finlandeze pentru reparația daunei morale datorată anxietății și suferinței cauzate de neexecutarea drepturilor sale părintești și transferul custodiei.

Guvernul a considerat această sumă excesivă; delegatul Comisiei nu a formulat nici o observație.

77. Curtea nu a observat vreun motiv de a pune la îndoială faptul că reclamantul a suferit din cauza neexecutării drepturilor sale de vizită și că constatarea unei încălcări nu ar constitui o satisfacție echitabilă suficientă. Evaluând suma în mod echitabil conform articolului 50, ea a acordat Dlui Hokkanen 100 000 măști pentru daune morale, care urmează a fi sporită cu orice sumă datorată cu titlu de taxe pe valoare adăugată (vezi, spre exemplu, hotărârea *Observer și Guardian* c. Regatului Unit din 26 noiembrie 1991, seria A nr. 216, pag. 38, § 84).

B. Costuri și cheltuieli

78. Reclamantul a revendicat suplimentar rambursarea costurilor și cheltuielilor, în total 229 906,47 mărci și 2 700 franci francezi, după cum urmează:

- a) 37 751,47 mărci pentru costuri și cheltuieli pentru procedura internă, dintre care 31 692,20 mărci referitoare la perioada după intrarea în vigoare a Convenției pentru Finlanda; în plus, 15 000 mărci cel puțin care vor fi incluși în facturi dacă notele de plată a onorariilor nu au fost reduse avându-se în vedere veniturile sale modeste după expirarea unei polițe de asigurare;
- b) 161 600 mărci pentru 202 ore de lucru (reieșind din 800 de mărci pentru oră) ale avocaților săi pentru procesul la Strasbourg;
- c) 15 555 mărci și 2 770 franci pentru acoperirea cheltuielilor prezentate pentru înfățișarea celor trei avocați la audieri din 21 martie 1994 în fața Curții.

El invită de asemenea Curtea să adauge „toate taxele eventuale pe valoarea adăugată”.

79. Guvernul consideră că trebuie luate în considerare doar costurile și cheltuielile obligatorii suportate după 10 mai 1990 (data ratificării Convenției de către Finlanda) și se opune sporirii cu 15 000 mărci pentru cheltuieli interne, această sumă având la bază doar calcule ipotetice. Numărul de ore de lucru și tariful onorariului sunt excesive și ar fi fost suficient ca reclamantul să fie reprezentant de un singur avocat. Guvernul s-a pronunțat și împotriva includerii taxelor pe valoarea adăugată.

Delegatul Comisiei nu a formulat nici o observație.

80. Cât privește punctul a), Curtea reamintește că costurile sunt rambursate doar dacă ele au fost real și în mod obligatoriu suportate pentru evitarea sau repararea nerespectării dreptului de vizită al Dlui Hokkanen între 10 mai 1990 și 21 octombrie 1993. Aceasta nu include costurile aferente procesului în fața curții de apel care s-a încheiat cu adoptarea deciziei la această ultimă dată. Reclamantul se pare că nu a fost obligat să plătească 15 000 mărci reclamați suplimentar. Aceste costuri nu au fost suportate în realitate, partea respectivă a cererii urmând să fie de asemenea respinsă. Având în vedere cele precedente, Curtea a acordat Dlui Hokkanen 15 000 mărci pentru costurile procesului intern precum și taxa evantuală pe valoarea adăugată.

Cât privește punctul b), Curtea, adoptând decizia în echitate, a alocat reclamantului 120 000 mărci (care urmează a fi majorați cu orice taxă eventuală pe valoarea adăugată), dar care trebuie să fie redusă cu 8 070 franci francezi deja plătiți pentru onorarii de către Consiliul Europei pentru utilizarea asistenței judiciare.

Dl Hokkanen a primit pe deasupra 13 654,43 franci francezi pentru punctul c) și Curtea nu a considerat că trebuie abordată o sumă suplimentară în această calitate.

PENTRU ACESTE MOTIVE, CURTEA

1. *Hotărăște*, în unanimitate, că neexecutarea dreptului de vizită al reclamantului de la 10 mai 1990 până la 21 octombrie 1993 a încălcat articolul 8 din Convenție;
2. *Hotărăște*, cu șase voturi pentru și trei împotriva, că nu a existat o asemenea încălcare după această din urmă dată;

3. *Hotărâște*, cu șase voturi pentru și trei împotrivă, că nerespectarea, după 10 mai 1990, a dreptului de custodie al reclamantului și transferul ulterior al custodiei la bunici nu au încălcat articolul 8 din Convenție;
4. *Hotărâște*, în unanimitate, că nu este necesar de a examina alegațiile reclamantului pe terenul articolului 5 din Protocolul nr. 7;
5. *Hotărâște*, în unanimitate, că pe terenul articolului 6 § 1 din convenție, ea se limitează la examinarea plângerii referitoare la durata celei de-a doua serii de procese relative la custodie și că nu există o încălcare a acestei dispoziții;
6. *Hotărâște*, în unanimitate, că nu este necesar de a examina alegațiile reclamantului pe terenul articolului 13 din Convenție;
7. *Hotărâște*, în unanimitate, că Finlanda trebuie să plătească reclamantului, în termen de trei luni și suplimentar orice sumă datorată în calitate de taxă pe valoarea adăugată, 100 000 (una sută mii) mărci finlandeze pentru daune morale și, pentru costuri și cheltuieli, 135 000 (una sută treizeci și cinci de mii) mărci fără 8 070 (opt mii șaptezeci) franci francezi convertiți în mărci finlandeze la rata aplicabilă la data pronunțării prezentei hotărâri;
8. *Respinge*, în unanimitate, cererea de satisfacție echitabilă pentru surplus.

Alcătuită în franceză și engleză, apoi pronunțată în ședință publică la Palatul Drepturilor Omului, la Strasbourg , la 23 septembrie 1994.

Semnat: Rolv Ryssdal,
Președinte

Semnat: Herbert Petzold
Grefier în funcție

La prezenta hotărâre se anexează, în conformitate cu articolele 51 § 2 din Convenție și 53 § 2 din regulament, expunerea opiniei parțial separate a Dlui De Meyer, la care se alătură Dnii Russo și Jungwiert.

OPINIA PARȚIAL SEPARATĂ
A DLUI JUDECĂTOR DE MEYER, LA CARE SE ALĂTURĂ
DNII JUDECĂTORI RUSSO ȘI JUNGWIERT

În opinia noastră, a fost încălcat dreptul reclamantului la respectarea vieții sale de familie atât în ceea ce privește dreptul de custodie, cât și în ceea ce privește dreptul de vizită și, referitor la ultimul, atât după 21 octombrie 1993 cât și până la această dată.

Pe parcursul multor ani, autoritățile finlandeze s-au confruntat și au tolerat menținerea unei situații pe care ele au constatat-o, în mai multe reprize, că are un caracter ilicit și pe care ele erau obligate s-o oprească¹. Cedând de fiecare dată în fața rezistenței persistente a bunicilor, ele au permis acestora să creeze un fapt săvârșit pe care în final s-au resemnat să-l susțină atât referitor la dreptul de custodie cât și la dreptul de vizită.

Fiind astfel supuse de către ele-insele acestei duble capitulări, ele ar fi putut cu siguranță să prevadă acest punctul la care au ajuns lucrurile, când nu mai era în interesul copilului de a încerca remedierea situației.

Nu le-a mai rămas decât la sfârșit să-l priveze pe reclamant de exercitarea dreptului care îi aparținea în mod natural în calitatea sa de tată, pe când ele la început au susținut cu mai multe ocazii, fapt ce nu putea fi negat de reclamant².

Departee de a face să înceteze încălcarea acestor drepturi, ele astfel au consumat-o în mod definitiv.

¹ Nu este necesar de aface o distincție între diverse autorități care au intervenit în speță: ele toate, și unele și altele, angajează responsabilitatea Statului pârât.

² Vezi în special, în ceea ce privește dreptul de vizită, paragrafele 10, 12, 25 și 29, și, în ceea ce privește dreptul de custodie, paragrafele 14, 16, 18, 22, 24 și 27 din prezenta hotărâre.